

امکان سنجی جرم انگاری دلالت به سقط جنین از طریق فضای مجازی

پیمان حسین زاده

استادیار گروه حقوق دانشگاه آزاد اسلامی زنجان، ایران (نویسنده مسئول)

Payman_hosseinzadeh@yahoo.com

مائده رشیدی

دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران

Madirashidi53@gmail.com

چکیده

توجه به اصل بی بدیل «حفظ نفس»، موجب آن گردیده تا جان آدمی از همان بدو انعقاد نطفه و طی فرآیند نسج، شکل گیری، رشد تا به هنگام تولد که از آن تعبیر به «حمل» یا «جنین» می گردد مورد توجه و در عین حال حمایت ویژه قانونگذار واقع شود. یالتبع «سقط جنین» به عنوان تخطی و تعرض به این حق ذاتی از آنچنان اهمیتی برخوردار است که هم فقه و هم حقوق موضوعه بر جرم انگاری و مجازات مرتکبان آن صحه گذارده اند لذا در گزیده محیا که به روش کاربردی- توصیفی است به بهانه مصوبه اخیر کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه اصول و مبانی ساختاری حاکم بر امکان جرم انگاری هر نوع دلالت به سقط جنین از طریق فضای مجازی تبیین و مورد مدافه قرار گرفته می شود تا ضمن ارائه نتایج و پیشنهادهای مربوطه بینشی علمی در اینخصوص عرضه گردد

کلید واژه ها: سقط جنین، فضای مجازی، جرم انگاری، دلالت

مقدمه

بر اساس آموزه های دینی و شعائر اسلامی، حفظ نفس (حیات) از اهم واجبات بوده و در جوار آن توجه به مسائلی همچون حفظ بقای کیان خانواده و مهمترین کارکردش که همانا تشکیل خانواده، تولید مثل و تربیت فرزندان باشد همچنین توجه به شخصیت خاص و ویژه جنین که وی را در زمره «بزه دیدگان بالقوه» قرار داده قانونگذار را بر آن داشته که تعرض به این قسم از حقوق پذیرفته شده را (خواه عمدی و یا غیر عمدی) رفتاری مجرمانه تلقی و مستوجب مجازات قلمداد نماید.

از سوئی حق برخورداری از سلامت جنین و تضمین روند مطلوب و پذیرفته شده از زمان انعقاد نطفه تا به هنگام تولد، متولیان امر را با حساسیت ویژه ای مصمم بر صیانت همه جانبه از جنین واداشته است. هرچند در طی این طریق از همان عنفوان قانون گذاری شاهد نواقص و خلأهای عدیدهای بوده (والبته هستیم) و لیکن همگرایی نهادهای مربوطه مرحومه وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی، قوه قضاییه، صدا و سیما و ... می تواند نقش بسزایی در کاهش ابهام ها و تناقض های موجود ایفاء نموده بستر را جهت حمایت همه جانبه از جنین و موجودیت او هر چه بهینه تر مهیا نماید.

هر چند به دلالت مواد ۶۲۳ و ۶۲۴ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات ۱۳۷۵) در بادی امر، هرگونه تسهیل و مساعدت در وقوع بزه سقط جنین در فضای حقیقی قابلیت خودنمایی و بروز و ظهور دارد ولیکن تصمیم اتخاذ شده در یکصد و سی و پنجمین جلسه کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه در حوزه جرایم مرتبط با بهداشت، درمان و سلامت جامعه مبنی بر افزوده شدن هرگونه تبلیغ، ترویج و آموزش سقط جنین، همچنین خرید یا فروش دارو، مواد و وسایل مرتبط با آن در فضای مجازی به فهرست مصادیق مجرمانه نگارنده را بر آن برانگیخت تا ضمن بیان جایگاه حقوقی کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه به بررسی و امکان سنجی جرم انگاری دلالت به سقط جنین از طریق فضای مجازی پرداخته و در نهایت بینشی منطقی و در عین حال موافق با انصاف و عدالت قضایی که هم تأمین کننده حقوق مادر و جنین موجود و هم تضمین کننده منافع حداکثری جامعه باشد ارائه نماید.

۱ - جرم و جرم انگاری دو فضایی

در سالهای اوایل دهه ۱۹۹۰ میلادی و به دنبال ظهور فضای مجازی [که ارتباطات رایانه ای در آن رخ داده] و به ویژه تجسم عینی آن یعنی اینترنت و اتصال جهانی رایانه‌های دور از هم به یکدیگر از طریق وب جهان‌گستر، گونه جدیدی از ریسک [خطر] امکان‌پذیر شد. بر این اساس در شرایط جدید، تحلیل جرم و رفتار جنایی (کیفری) نیازمند یک تغییر پارادایم عمده بود چرا که علاوه بر جرم‌هایی که در دنیای فیزیکی رخ می‌داد و ما با آنها آشنا بودیم گونه‌های جدید جرم مجازی ظهور پیدا کردند. چنین جرایمی نتیجه ورود ما به فضای جدید بود (عاملی، ۱۳۹۰: ۱۶۵). جرم در فضای [مجازی] هم جرم واقعی است و ممکن است در بعضی از سطوح عینیت و پیامد خارجی نداشته باشد. از یک سو باید میان سه نوع جرم به لحاظ مکان و فضای تحقق جرم، تفاوت قائل شد:

- جرمی که فقط در فضای مجازی صورت می‌گیرد و پیامدهای خارج از محیط مجازی ندارد.
- جرمی که از طریق فضای مجازی آغاز می‌شود ولی تحقق عینی جرم در محیط فیزیکی است.
- جرمی که بخشی از آن در محیط مجازی و بخشی دیگر در محیط فیزیکی صورت می‌گیرد.^۱

از سوی دیگر به لحاظ دامنه جرم، باید گفت که جرم مجازی دامع ای به مراتب گسترده‌تر از جرم فیزیکی دارد و در مواردی یک جرم به مثابه بینهایت جرم است (عاملی، ۱۳۹۵: ۵۰۰).

بین مفهوم جرم از منظر حقوق و جرم انگاری ارتباط لازم و ملزومی وجود دارد؛ جرم انگاری ملزوم و جرم، لازم آن است. به عبارتی مبدأ و منشأ پیدایش جرم همین فرایند جرم انگاری می‌باشد فرایندی که به موجب آن قانونگذار با در نظر گرفتن هنجارها و ارزش‌های اساسی جامعه و با تکیه بر مبانی نظری موردقبول خود، فعل یا ترک فعلی را ممنوع کرده و برای آن ضمانت اجرای کیفری وضع می‌کند (آقابائی بنی، ۱۳۸۴ به نقل از؛ حسین زاده، ۱۳۹۹: ۸۳). با این اوصاف، جرم انگاری به عنوان یکی از عناصر اصلی سیاست کیفری فرآیندی است که به وسیله آن رفتارهای جدیدی به موجب قوانین کیفری مشمول قانون مجازات می‌شود (نجفی ابرندآبادی، هاشم بیگی، ۱۳۹۰ به نقل از؛ حسین زاده، ۱۳۹۹: ۸۴).^۲

ناگفته پیداست توجه به مباحثی نظیر معیار توازن دلایل، مقبولیت (فرض همنوایی و پذیرش)، منع ایراد و خسارت، پالایش، عمل‌گرایی، زیان (ضرر)، پدرسالاری (قیم‌داری) قانونی، اخلاق‌گرایی قانونی، کمال‌گرایی قانونی، حفظ مصالح‌خمسه، نگهداشت مصلحت (عمومی)، کرامت انسانی و تعزیر بر انجام عمل حرام به هنگام جرم انگاری یک رفتار مجرمانه (در قالب فعل، ترک فعل، فعل ناشی از ترک فعل و ...) امری ضروری و در عین حال، اجتناب‌ناپذیر می‌باشد.^۳

1 بنظر، کیفیت و چگونگی بزه ارتكایی مباحث عنه در نوشتار حاضر، حکایت از مطابقت با دسته دوم از این طبقه بندی خواهد داشت .
 2 در این بین، «جرم انگاری قانونی (نظری)» به عنوان فرآیندی که توسط آن رفتارهای جدیدی به موجب قوانین کیفری مشمول قانون جزا می‌شود توجیه‌گر مقوله تجریم تسهیل سقط جنین از طریق فضای مجازی خواهد بود .
 3 البته ناگفته پیداست تصویب لایحه ای تحت عنوان «قانونمند کردن سقط درمانی» در تاریخ ۱۳۸۳/۰۴/۳۰ به نوعی مؤید تعدیل جرم انگاری مطلق در این حوزه می‌باشد.

۲ - ماهیت حقوقی کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه

هرچند در خصوص ماهیت، جایگاه و کارکرد حقوقی کارگروه تعیین مصادیق و همچنین چستی و چرایی تصمیم‌های اتخاذ شده از جانب این کارگروه پرسش‌ها و در عین حال ابهام‌های عدیده‌ی وجود دارد ولیکن راقم این سطور، گذار از مرحله سزادهی و کیفرگرایی و نیل به سوی پیشگیری از جرایم و حمایت حداکثری از منافع جمعی با الهام از آموزه‌هایی نظیر نوگرایی و عملگرایی (پراگماتیک) که به وضوح نافی مطلق‌گرایی در حیطه حقوقی کیفری هستند موجب شکل‌گیری نهادی تحت عنوان «کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه» در قانون جرایم رایانه‌ای گردیده است.

با توجه به سیاق عبارات به کار رفته در ماده ۷۵۰ قانون جرایم رایانه‌ی (مصوب ۱۳۸۸)، کارگروه تعیین مصادیق یک نهاد مستقلی است که جدیداً تاسیس شده و کمیسیون شبه قضایی نیست زیرا کمیسیون‌های شبه قضایی در خارج از قوه قضاییه و غالباً در قوه مجریه تشکیل می‌گردد در حالی که مدیریت اجرایی و عملیاتی این نهاد با قوه قضائیه است. تصمیم‌های کارگروه تعیین مصادیق محتوا مشمول نظارت قضایی دیوان عدالت اداری می‌باشد (بهدادی، زندی و ناجی زواره، ۱۴۰۱: ۹).

شایان ذکر است قانونگذار به موجب تبصره ۲ ماده ۱۲ قانون دیوان عدالت اداری (مصوب ۱۳۹۲) به طور واضح و روشن به مصادیق استثنایی عدم قابلیت شکایت در این مرجع (دیوان عدالت اداری) اشاره کرده و با عنایت باینکه تبصره ۲ مورد اشاره در سال ۱۳۹۲ و متعاقب قانون جرائم رایانه‌ی تصویب گردیده به مثابه قانون مژخر، مقنن را در مقام بیان آخرین اراده تقنینی خویش در خصوص میزان صلاحیت و دایره شمول نظارتی دیوان عدالت اداری قرار داده و با وجود تبیین موارد محدودیت‌های نظارتی این نهاد، اساساً به استثناء بودن تصمیم‌های کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه از دایره نظارتی حقوقی و قضایی دیوان عدالت اداری اشاره‌ای نداشته است.

۲ - ۱ سؤال قابل طرح این که تصمیم کارگروه تعیین مصادیق از حیث اثبات یا انتساب اتهام در نزد مقام قضایی (اعم از دادسرا یا دادگاه) چه جایگاهی دارد؟

اگر چه در ماده ۱۲ قانون تجارت الکترونیکی (مصوب ۱۳۸۲) بر اصل «لزوم پذیرش دلایل الکترونیکی» از طرف مقام قضایی تصریح شده است^۴ (پورقهرمانی و قادری، ۱۴۰۱: ۷۱ به نقل از: بهدادی، زندی و ناجی زواره، ۱۴۰۱: ۱۱). ولی با ملاحظه قانون جرایم رایانه‌ی (مصوب ۱۳۸۸)، خاص بخش دوم که به آیین دادرسی جرایم سایبری اختصاص دارد در خصوص ارزش اثباتی تصمیم کارگروه تعیین مصادیق در نزد مقام قضایی مطلبی بیان نشده و سکوت مقنن موجب بروز ابهام و اختلاف نظر در خصوص ارزش اثباتی تصمیم کارگروه تعیین مصادیق گردیده است. [لیکن] تصمیم کارگروه تعیین مصادیق، آماره مجرمیت است زیرا وقتی هیچ دلیل یا آماره‌ای در خصوص اتهامی نباشد فرد در پناه یه اصل برائت [بی گناهی] می‌باشد اما وقتی به لحاظ مسائل فنی و تخصصی حوزه فضای سایبر، قانونگذار نهادی تحت عنوان کارگروه تعیین مصادیق را به وجود می‌آورد و به

۴ البته گروهی بر این باورند که با توجه به ترکیب اعضاء، این کارگروه یک کمیسیون شبه قضایی نیست و عده‌ای هم نظر بر این دارند که کارگروه مزبور از نظر ماهیتی یک نهاد تقنینی جدید محسوب می‌گردد زیرا به لحاظ اختیارات قانونی، دستورات این نهاد قطعی و لازم‌الاجراء می‌باشد و به منزله تقنین است (همان، صص ۸ و ۹).

۵ ماده ۱۲ قانون تجارت الکترونیکی: «اسناد و أدله اثبات دعوی ممکن است به صورت داده پیام بوده و در هیچ محکمه یا اداره دولتی نمی‌توان بر اساس قواعد أدله موجود، ارزش اثباتی داده پیام را صرفاً به دلیل شکل و قالب آن رد کرد.»

این کارگروه اختیار می دهد تا محتوای مجرمانه را تشخیص دهد و به تصمیم این نهاد اعتبار می بخشد لذا می توان گفت تشخیص کارگروه مبنی بر مجرمان بودن عمل ارتكابی از مصادیق آماره مجرمیت محسوب می گردد (بهدادی، زندی و ناجی زواره، ۱۴۰۱: ۱۱).

۳ - سقط جنین و دلالت بر وقوع آن از طریق فضای مجازی

«جنین» از نظر لغوی به معنای پوشیده و مستور می باشد و هر دو کلمه «سقط» و «جنین» از لغات عربی هستند. همچنین به معنای بچه نارس و مرده ای است که پیش از فرا رسیدن هنگام تولد از شکم مادر بیفتد (عمید، ۱۳۶۲: ۶۲۲).

نه تنها در قانون مجازات اسلامی بلکه در هیچ کدام از قوانین کیفری دیگر، تعریفی از «سقط جنین» به عمل نیامده. از طرفی در کتب و آثار صاحب نظران و دکترین حقوق کیفری راجع به مفهوم و معنای آن و حتی کیفر متناسب با آن اتفاق نظر ملموسی به چشم نمی خورد.^۶

در اصطلاح [علم] پزشکی هم به همان معنای مذکور اشاره شده است؛ اخراج حاصل از باروری در رحم در حالی که موجود تکوین یافته قادر به زندگی در خارج از رحم نیست و معمولاً تا هفته بیستم حاملگی، عنوان سقط جنین پیدا می کند (قضایی، ۱۳۷۸: ۵۳۶-۵۳۷). اما در اصطلاح حقوقی که «سقط حمل» هم نامیده می شود عبارت است از اخراج قبل از موعد طبیعی زایمان به نحوی که زنده و قابل زیستن نباشد (پاد، ۱۳۵۲: ۶۲-۷۰). یا هرگونه اقدامی که منجر به اخراج طبیعی یا مصنوعی یا خروج خود به خودی جنین قبل از موعد طبیعی شود مشروط بر آنکه زنده نبوده یا قدرت زیستن نداشته باشد (زراعت، ۱۳۸۲: ۴۵۸).

هر چند فقهای اسلامی در آثار خویش تعریفی از سقط جنین به عمل نیاورده و فقط به مراحل مختلف حمل و ذکر مجازات آن اکتفاء نموده اند. به عبارت دیگر یک مجازات تدریجی بر اساس نوع حمل از نظر تکاملی بسنده کرده اند و شاید به همین دلیل باشد که در قانون مجازات اسلامی نیز تعریفی از آن به عمل نیامده است (مهاجرین، ۱۳۸۷: ۱۴۳) ولیکن برخی آن را اخراج خود به خودی یا با واسطه جنین یا حمل با آگاهی از وجود آن و با قصد اسقاط بدون مجوز قانونی می دانند (موسوی بجنوردی، ۴۶). به عبارتی سقط جنین (در مقصود حاضر که از آن تعبیر به «جنایی» می شود)، اخراج عمدی جنین یا حمل در یکی از مراحل حیات جنینی یا حیات قابل زیستن است مشروط بر این که جنین یا حمل تلف شود یا قابل زیستن نباشد رفتار فیزیکی در سقط جنین بیشتر با ارتکاب فعل (از نوع مثبت و مادی) و گاهی با استفاده از وسایل شیمیایی همچون دارو، آمپول، گاهی به صورت (استفاده پزشک از) کورتاژ یا مامایی یا ایراد ضربه می باشد.^۷

جهت تحقق بزه سقط جنین وجود شرایطی مانند جنین (در تمامی مراحل مختلف تکاملی) و زنده بودن جنین، اخراج قبل از موعد طبیعی زایمان به طوری که جنین از بین رفته و قابلیت ادامه حیات نداشته باشد ضروری است.

۶ در کلام... مجید و طی آیات ۱۲ تا ۱۵ از سوره مبارکه مؤمنین، می توان تأملاتی در این خصوص داشت .
 ۷ البته دسته ای معتقدند که سقط جنین از طریق «ترک فعل» نیز قابلیت تحقق خواهد داشت (برای دیدن این نظر می توان به : صادقی، محمد هادی، حقوق جزای اختصاص «۱»، نشر میزان، چاپ نهم، ۱۳۸۵، صص ۶۱-۶۹ رجوع نمود).

هرچند ماده ۶۲۳ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات ۱۳۷۵)^۸ به عنوان عنصر قانونی مورد بحث دارای سه قسمت است ولیکن از مفهوم عبارت «دادن ادویه یا وسایل دیگر»، چنین برداشت می‌شود که دخالت حداقل دو نفر در این قسمت، ضروری است به این نحو که رفتار یکی «دادن» و دیگری «سقط جنین» باشد. بدیهی است اگر مباشر سقط، تهیه کننده وسیله و لو از طریق فضای مجازی باشد جرم «دادن» منتفی خواهد بود.

ناگفته پیداست مرتکب به هر نحو (اعم از فضای حقیقی یا مجازی) که وسایل مزبور (اعم از فیزیکی و یا شیمیایی و دارویی) را تهیه کرده باشد (همانند خرید، تحصیل، سرقت، ساخت و ...) مؤثر در عمل «دادن» آن به زن حامله نبوده و تفاوتی نیز در مستقیم یا غیرمستقیم بودن این عمل وجود نخواهد داشت. با این اوصاف ارسال هر نوع ادویه، دارو، مواد و وسایل مرتبط دیگر از طریق فضای مجازی و یا با پست، پیک و غیره با تحویل مستقیم آن دارای اثر حقوقی واحد است. [به عبارتی] تحقق بزه مذکور در ماده ۶۲۳ منحصر در ارتباط مستقیم دلالت کننده و زن حامله نبوده بلکه دلالت غیر مستقیم نیز می‌تواند مشمول همین حکم باشد. نیازی به آشنایی طرفین هم نیست البته مشروط بر اینکه در شکل غیرمستقیم، حامل مباشر اوقی نباشد. در صورت تعدد ایادی و انتفای شرایط شرکت در جرم، تنها همان نفر آخر، مشمول صدر ماده ۶۲۳ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات ۱۳۷۵) خواهد بود و دیگران تحت عنوان معاون جرم، مسئولیت خواهند داشت (آقائی نیا، ۱۳۹۲: ۳۶۸ و ۳۷۱).

آنگونه که در مقرر اخیر کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه آمده مواردی نظیر «تبلیغ»، «ترویج»، «آموزش»، «خرید یا فروش دارو، مواد و وسایل مرتبط» با سقط جنین در فضای مجازی بیشتر با واژه «دلالت»، مذکور در ماده ۶۲۳ قانون مجازات اسلامی سنخیت و همپوشانی دارد چرا که «دلالت»، دارای مفهوم وسیعی است که می‌تواند تمامی مصادیق مذکور در ماده ۱۲۶ قانون مجازات اسلامی (مصوب ۱۳۹۲) از جمله «تسهیل وقوع جرم» را نیز دربر گیرد. در این میان، بعضی از اساتید «دلالت» را مترادف «ارائه طریق»، موضوع قسمت اخیر بند «ب» ماده ۱۲۶ قانون یاد شده دانسته که در قالب یک جرم مستقل مطرح شده است و معتقدند منظور از «دلالت»، اقدامی به غیر از دادن دارو یا وسیله است که باید به شکل راهنمایی یا ارائه طریق محقق گردد (آقائی نیا، ۱۳۹۲: ۳۶۸ و ۳۷۰). در حقیقت اگر شخصی زن حامله را دلالت به استعمال وسایل مذکور کند و شخصاً مباشرتی نکرده باشد قانونگذار رفتار مرتکب را از عموم ماده ۲۱۶ قانون مجازات اسلامی (مصوب ۱۳۹۲) راجع به معاونت خارج و مجازات مستقلی را برای آن در نظر گرفته است. در هر حال شرط تحقق، منتهی شدن دلالت به سقط جنین است مانند زنی که به موجب نامه ای به خواهر حامله خود، طریقه سقط جنین را ارائه نموده و او را تشویق و ترغیب به سقط نماید (پاد، ۱۳۷۲: ۶۸) - ۹.

8 «هر کس به واسطه دادن ادویه یا وسایل دیگر موجب سقط جنین زن گردد به شش ماه تا یک سال حبس محکوم میشود و اگر عالماً و عمدتاً زن حامله ای را دلالت به استعمال ادویه یا وسایل دیگری نماید که جنین وی سقط گردد به حبس از سه تا شش ماه محکوم خواهد شد مگر ای ن که ثابت شود این اقدام برای حفظ حیات مادر میباشد و در هر مورد حکم به پرداخت دیه مطابق مقررات مربوط داده خواهد شد.»

9 باید خاطر نشان ساخت به زعم برخی اساتید دیگر، «دلالت» یک گام دورتر از دادن وسیله یا ادویه و مباشرت در سقط جنین است (گلدوزیان، ایرج، محشای قانون مجازات اسلامی، چاپ سوم، ۱۳۹۳، انتشارات مجد، ص ۵۷۵).

10 حائز اهمیت آنکه در تمامی این موارد، وقوع سقط شرط اساسی است چرا که مقنن با استعمال عبارت «موجب سقط جنین گردد» تحقق سقط را ضروری دانسته است. بنابراین صرف دادن دارو یا هر وسیله ای چه در فضای حقیقی و چه از طریق فضای مجازی (و لو به قصد سقط) کافی نخواهد بود.

شایان ذکر است «دلالت»، منصرف از شخصیت مرتکب بوده و چنانچه اشخاصی از قبیل شوهر، خواهر، مادر، دوست، پزشک، پرستار، ماما و ... زن حامله ای را دلالت نمایند مشمول حکم مقرر در ماده ۶۲۳ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات ۱۳۷۵) خواهند بود. البته چنانچه شاغلان در امور و حرف پزشکی مرتکب سقط جنین از طریق فراهم ساختن وسایل و یا مباشرت به آن گردند مشمول مقررات ماده ۶۲۴ همان قانون خواهند بود^{۱۱} و چنانچه پزشک یا ماما یا دارو فروشی خارج از مراحل ماده ۵۶ قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت (مصوب ۱۴۰۰/۰۷/۲۴ کمیسیون مشترک طرح جوانی جمعیت و حمایت از خانواده مجلس شورای اسلامی)، وسایل سقط جنین را و لو از طریق فضای مجازی فراهم سازند یا مباشرت به سقط جنین نمایند علاوه بر مجازات تعیین شده در ماده ۶۲۴ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات ۱۳۷۵) به ابطال پروانه فعالیت نیز محکوم خواهند گردید.

جدای از ممنوعیت هرگونه خرید، فروش و پخش داروهای رایج در امر سقط جنین، خارج از سامانه ردیابی و رهگیری فرآورده های دارویی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و نگهداری و حمل این داروها بدون نسخه پزشک، بطریق اولی ارتکاب چنین اعمالی از طریق داروخانه های آنلاین (برخط) که از طریق فضای مجازی فعالیت می نمایند جرم بوده و مسترئط از ماده ۵۸ قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت (مصوب ۱۴۰۰) مشمول مجازات های تعزیری درجه سه تا شش موضوع ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی (۱۳۹۲) خواهند شد^{۱۲}.

مستند به ماده ۶۰ قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت (مصوب ۱۴۰۰)، فعالیت مدیران و عوامل مؤثر در بستر های مجازی معرفی کننده افراد و مراکز مشارکت کننده در سقط غیرقانونی جنین ممنوع است و حسب مورد متخلفان از این حکم علاوه بر مجازات تعزیری درجه پنج (موضوع ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲) به پرداخت جزای نقدی معادل دو تا پنج برابر عوائد حاصل از ارتکاب جرم محکوم می شوند.

با وحدت ملاک از ماده ۶۱ همین قانون در صورتی که ارتکاب گسترده جنایت علیه تمامیت جسمانی جنین (هر چند از طریق فضای مجازی) به قصد نتیجه یا علم به تحقق آن به گونه ای که موجب ورود خسارت عمده به تمامیت جسمانی جنین ها یا مادران در حد وسیع گردد مشمول حکم ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی (مصوب ۱۳۹۲) می گردد. البته برابر تبصره ۱ ماده مرقوم هرگاه دادگاه از مجموعه ادله و شواهد قصد ایراد خسارت عمده در حد وسیع و یا علم به مؤثر بودن اقدامات انجام شده را احراز نکند و جرم ارتکابی مشمول مجازات قانونی دیگری نباشد با توجه به میزان نتایج زیانبار جرم، مرتکب به حبس تعزیری درجه ۵ تا ۶ محکوم می شود.

از این رهگذر توجه به چند نکته حائز اهمیت می باشد اول آنکه؛ هرگونه دلالت و راهنمایی (اعم از فضای حقیقی و یا مجازی) باید در سقط موثر واقع و رابطه سببیت بین اقدام شخص مرتکب و نتیجه حاصله که همان سقط می باشد احراز گردد. یعنی مسجل شود که سقط جنین در نتیجه به کار بستن راهنمایی چنین شخص یا اشخاصی بوده است. البته تشخیص و تبیین

11 «اگر طبیب یا ماما یا دارو فروش و اشخاصی که به عنوان طبابت یا مامایی یا جراحی یا دارو فروشی اقدام میکنند وسایل سقط جنین فراهم سازند و یا مباشرت به اسقاط جنین نمایند به حبس از دو تا پنج سال محکوم خواهند شد و حکم به پرداخت دیه مطابق مقررات مربوط صورت خواهد پذیرفت.»
 12 تبصره ماده ۵۱ قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت (مصوب ۱۴۰۰/۰۷/۲۴)؛ «هر گونه ارائه داروهای جلوگیری از بارداری در داروخانه های سراسر کشور می بایست با تجویز پزشک صورت پذیرد.»

رابطه سببیت بسان دیگر جرائم رخ داده موضوعی فنی و در حیطه نظریات کارشناسان و متخصصان امر می باشد که نیازمند ارجاع توسط مرجع قضایی رسیدگی کننده خواهد بود. دوم اینکه؛ جهت تحقق چنین جرمی علاوه بر سوء نیت عام (در قالب قصد فعل) نیاز به سوء نیت خاص (قصد نتیجه) نیز می باشد زیرا علاوه بر علم و اطلاع مرتکب به حامله بودن زن و نسبت به وسیله ای که به کار برده می شود ساقط، خواهان نتیجه مجرمانه (سقط جنین) نیز بوده باشد یعنی مرتکب باید به قصد سقط جنین و با علم به حامله بودن زن اقدام به سقط نماید و بدیهی است اگر عمدی در میان نباشد یا مرتکب، جاهل به حامله بودن زن باشد از این حیث مجازاتی متوجه مرتکب از جهت عمدی بودن رفتار نخواهد بود و بالاخره سوم آنکه؛ مجازات دلالت سقط جنین در هر شکل و قالبی (اعم از تبلیغ، آموزش، ترویج، خرید یا فروش دارو، مواد و وسایل مرتبط) در مقایسه با مجازات جرم دادن دارو و یا وسیله اخف بوده که این سیاست کیفری واقع بینانه ای به نظر می رسد. کیفر دلالت کننده حبس تعزیری از سه تا شش ماه و ملأثر از کیفر مرتکب سقط (اعم از زن حامله، طیب، ماما و امثال آنها) باشد نیست.

نتیجه گیری

هرچند لزوم حفاظت و پاسداشت کیان خانواده و به تبع آن حمایت همه جانبه از جنین در هر مرحله از مراحل رشد و نمو انسانی، ضرورت جرم انگاری در حوزه هرگونه تسهیل وقوع سقط جنین (اگر چه در فضای مجازی باشد) را توجیه می نماید و مرتکب یا مرتکبین در صورتی مصداق این جرم قرار خواهند گرفت که هر نوع دارو یا وسایل مرتبط با سقط جنین را به نحوی از انحاء از قبیل تبلیغ، ترویج، آموزش، خرید یا فروش از طریق فضای مجازی معرفی نموده یا نحوه استفاده از آن را در این فضا ارائه دهند و لیکن با توجه به اصولی مانند اصل استقلال مقام قضایی و دادرسی عادلانه و توجه به نوع و کیفیت دفاعیات متهم، همچنین لزوم ارزیابی أدله ارائه شده (چه در مرحله تحقیقات مقدماتی نزد مقامات دادسرا اعم از دادیار و بازپرس و چه در دادگاه) مرجع قضایی الزامی به متابعت از تصمیم کارگروه تعیین مصادیق نداشته و چنانچه در تحقیقات خویش به این نتیجه برسد که نظریه کارگروه موصوف در مقام اماره مجرمیت (آن هم از نوع «قابل رد»)، منطبق با واقع و حقیقت امر است در این صورت می تواند تصمیم کارگروه را نادیده انگاشته بر پایه قرائن، شواهد و امارات دیگر به رسیدگی ادامه و در نهایت نفی یا اثباتاً اظهار نظر قضایی نماید^{۱۳}

پیشنهادها

۱ - از آنجایی که سقط جنین به هر بهانه و دستاویز، دارای عوارض بی شماری همانند مرگ مادر، اختلالات روحی، نازایی، عفونت های حاد و شدید، خونریزی و در نهایت زندگی پر از رنج و شغب می باشد به طوری که بر اساس یافته های متقن پزشکی، برخی از مادران طی دوره های زمانی دو تا پنج ساله به علت اختلالات دو قطبی بستری می شوند وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در راستای عمل به تکلیف مقرر در ماده ۴۸ قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت (مصوب ۱۴۰۰/۰۷/۲۴) با بازنگری جدی در دستورالعمل ها و متون آموزشی و ترویجی خود در جهت افزایش باروری و ثمرات بارداری و زایمان طبیعی در سلامت بانوان، هزینه های روحی، روانی و اقتصادی دوران بارداری را تا حد امکان، کاهش دهد و از القای

۱۳ به تعبیری نظریه (های) ارائه شده توسط کارگروه نزد مرجع قضاوتی از «طریقت» برخوردار خواهد بود نه «موضوعیت».

هرگونه ترس و هراس نسبت به امر بارداری ذیل عباراتی از قبیل پرخطر و ناخواسته در شبکه بهداشت ممانعت به عمل آورد و از عبارت مراقبت ویژه به جای آنها استفاده کند.

۲ - اصلاح روش های غربالگری و تشخیص و عملکرد بهنگام مورد استفاده برای مادر و جنین در جهت حفظ و منتفی کردن احتمال خطر برای آنها نیز از جمله مواردی است که می تواند به بهبود وضع موجود کمک شایانی نماید.

۳ - با توجه به ممنوعیت تولید، پخش، توزیع، اِشاعه، ترویج، انتشار یا حمایت از هرگونه برنامه و محتوای آموزشی، پژوهشی، فرهنگی و سرگرمی به هر شکل و صورت که مغایر با سیاستهای کلی جمعیت باشد نهادها و دستگاههای ذیربط منجمله صدا و سیما، سازمان تنظیم مقررات رسانه‌ای صوت و تصویر فراگیر، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری مرکز ملی فضای مجازی و پشتیبانی قوه قضائیه نظارت بیشتری بر محتوای مرتبط با سیاستهای کلی جمعیت در بستر فضای مجازی - که به قطع یکی از آنها ممانعت از هرگونه تسهیل سقط جنین در این فضا می باشد - داشته باشند.

منابع و ماخذ

- ۱ - آقابابایی بنی، اسماعیل(۱۳۹۱)، مسائل فقهی و حقوقی قتل از روی ترحم (اتانازی)، چاپ اول، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
- ۲ - آقایی نیا، حسین(۱۳۹۲)، حقوق کیفری اختصاصی، جرایم علیه اشخاص (جنایات)، چاپ هشتم تهران، انتشارات میزان.
- ۳ - بهدادی، امیر علی، زندی، محمدرضا و ناجی زواره، مرتضی (۱۴۰۱)، ماهیت تصمیم کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه سایبری و پیامدهای آن، فصلنامه علمی مطالعات حقوقی فضای مجازی، ۴: ۱۴-۲.
- ۴ - یاد، ابراهیم(۱۳۷۷)، حقوق کیفری اختصاصی (جلد اول)، چاپ دوازدهم تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۵ - حسین زاده، پیمان(۱۳۹۹)، خودکشی از تحریم فقهی تا تحریم حقوقی، چاپ اول، تهران، انتشارات میزان.
- ۶ - زراعت، عباس(۱۳۸۲)، شرح قانون مجازات اسلامی (بخش تعزیرات-۳)، چاپ اول (ویرایش دوم)، تهران، انتشارات ققنوس.
- ۷ - صادقی، محمد هادی(۱۳۹۴)، حقوق جزای اختصاصی (۱)، جرایم علیه اشخاص (صدمات جسمانی)، چاپ بیست و یکم، تهران، انتشارات میزان.
- ۸ - عاملی، سید سعید رضا (۱۳۹۰)، رویکرد دو فضایی به آسیب ها، جرایم، قوانین و سیاست های فضای مجازی، چاپ اول، تهران، انتشارات امیرکبیر.
- ۹ - عمیده حسن (۱۳۶۲)، فرهنگ فارسی، چاپ هجدهم، تهران، انتشارات امیرکبیر.
- ۱۰ - قضایی، صمد (۱۳۷۸)، پزشکی قانونی، چاپ سوم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

۱۱ - گلدوزیان، ایرج (۱۳۹۳)، محشای قانون مجازات اسلامی، چاپ سوم، تهران، انتشارات مجد.

۱۲ - مرادی، حسن (۱۳۹۶)، حقوق کیفری اختصاصی، جرایم علیه اشخاص (جنایات)، چاپ اول، تهران، انتشارات میزان.

۱۳ - موسوی بجنوردی، سید محمد (۱۳۸۹)، بررسی فقهی و حقوقی سقط جنین با رویکردی بر نظریات امام خمینی (س)، پژوهشنامه متین، ۲۹/۲۸: ۴۶.

۱۴ - مهاجرین، رضا (۱۳۸۷)، تولد اجباری یا مرگ اختیاری (بررسی تبعات جرم انگاری و جرم زدایی از سقط جنین)، دانشنامه حقوق و سیاست ۸۰: ۱۴۳.

Feasibility of Criminalizing the Implication of Abortion Through Cyber Space

Payman Hosseinzadeh

Assistant Professor, Department of Law, Islamic Azad University of Zanjan, Zanjan, Iran (Corresponding author)

Email: payman_hosseinzadeh@yahoo.com

Maedeh Rashidi

Master's student in criminal law and criminology, Islamic Azad University, Tehran Science and Research Unit, Tehran, Iran

Email: Madirashidi53@gmail.com

Abstract

Paying attention to the unique principle of "preservation of the self" has caused the human life to be taken into consideration from the very beginning of the coagulation of the sperm and through the process of weaving, formation, growth until birth, which is interpreted as "pregnancy" or "embryo". And at the same time, the special support of the legislator. As a result, "abortion" as a violation of this inherent right is so important that both jurisprudence and legal rights have approved the criminalization and punishment of its perpetrators, therefore, in present selection, under the pretext of the recent resolution of the Working Group on Determining Examples of the Criminal Content of the Principles And the structural foundations that govern the possibility of criminalizing any kind of facilitation in the matter of abortion through cyberspace are explained and discussed in order to provide scientific insight in this regard while presenting the relevant results and suggestions.

Keywords: Abortion, Virtual space, Criminalization, Implication